

Šolska praksa

»Učitelj, prihajaj kolikor mogoče čedno oblečen v šolo!« O obleki učiteljev in učiteljic skozi čas

mag. Marjetka Balkovec Debevec

Slovenski šolski muzej

Se je položaj učitelja v družbi odražal tudi v oblačilnem videzu? Kakšne skrbi so imeli v preteklosti učitelji in še posebej učiteljice v zvezi s svojo obleko? So imeli učitelji kakšno posebno oblačilo? Kakšne so bile spremembe na tem področju do današnjih dni? Taka in podobna vprašanja si postavljamo tudi v Slovenskem šolskem muzeju in iščemo odgovore nanje. Nekaj ugotovitev smo predstavili na razstavi »Kaj naj oblečem za v šolo?« Razstava govori o oblačilnem videzu učiteljev in učencev skozi čas, trenutno je na ogled v Medobčinskem muzeju Kamnik.

Slaba obleka – slaba veljava

Ugled učiteljskega poklica, je postopoma rasel z boljšo izobrazbo učiteljstva in z večjo vlogo, ki so jo učitelji pridobivali z aktivnim vključevanjem v okolico. S svojim obnašanjem in s svojo zunanjo podobo so morali učitelji paziti, da ne kvarijo ugleda pedagoškega stanu.

Dobra obleka je bila povezana z dobrim zaslužkom. Tega pa pri učiteljih, kot kažejo zapisi iz sredine 19. stoletja in iz začetka 20. stoletja, kar ni in ni bilo. S slabim plačilom si je bilo težko privoščiti boljšo obleko. Okolica pa je s kritičnim očesom presojala učitelja. Njegova ponošena obleka mu ni govorila v prid. Tega se je dobro zavedal: »Učitelj, ki je slabo plačan, ne more vedno svojemu stanu primerno oblečen hoditi. Večkrat tedaj pripravi preveč ponošena obleka učitelja pri preprostih ljudeh ob veljavo in spoštovanje.« Učitelji je torej moral biti zgled

snage in kreposti ali kot so jasno zapisali leta 1909: »Učitelj pazi na svojo obleko. Varuj se gizdalinstva, pač pa bodi vedno snažno in preprosto oblečen. Skrbno se varuj pokazati kdaj z neosnaženimi čevlji ali z raztrgano obleko, zamazano srajco. Kako more tak učitelj priporočati in učiti snago? Učitelj bodi starim

in mladim najlepší zgled snažnosti, rednosti in kreposti; vse ga bode posnemalo.«

Zamisel o 'učiteljskem plašču' podobno kot pri sodnikih in zdravnikih

Kako pri vsakodnevnem šolskem delu čim dlje ohraniti svojo obleko? In po drugi

strani, kako nekoliko zakriti razlike v oblačenju učiteljev in učiteljic? Tudi o tem so že kmalu po letu 1900 razmišljali in prišli na idejo, da bi uvedli enotno oblačilo, kot neko haljo ali, kot so zapisali, plašč, po vzoru sodniških in zdravniških halj. Ta 'privatna uniforma', naj bi bila trpežna, enakega

kroja in enake (sive) barve. Podobne ideje so se v naslednjih desetletjih vedno znova ponavljale, a prav dosledno na vseh šolah se uporaba namenskih, enotnih delovnih halj za učitelje, ni uresničila. So pa na posameznih šolah učitelji in učiteljice v letih pred drugo svetovno vojno in tudi

po njej, nekako do sredine osemdesetih let 20. stoletja, nosili halje, predvsem je to veljalo za učitelje tistih predmetov, ki so pri pouku veliko uporabljali kredo. Pred vojno so bile halje največkrat črne barve, kasneje pa konfekcijske, v različnih, največkrat temnejših odtenkih: modre, bordo rdeče, sive, rjave.

Svečana uniforma srednješolskih profesorjev

V Slovenskem šolskem muzeju obiskovalci pogosto obstanejo pred prav posebnim eksponatom – uniformo. Ta spominja na vojaške uniforme, okrašena je z medaljami in opasana s sabljo. Kaj dela takšna uniforma v šolskem muzeju? Le malokomu je znano, da so bile to uniforme srednješolskih profesorjev. Seveda uniform profesorji niso oblačili pri vsakodnevem pouku v šoli, pač pa so jih oblekli za posebne slovesnosti, saj so imeli srednješolski profesorji kot državni uradniki pravico in tudi dolžnost nositi svečano uniformo ob posebnih dogodkih. Značilnosti uniforme so bile določene s posebnimi predpisi. Začetki takih uradniških uniform segajo v drugo polovico 18. stoletja, profesorji so jih pri nas nosili še nekaj let po prvi svetovni vojni. Da bi se državni uradniki navzven med sabo razlikovali, je bila za vsako ministrstvo določena druga barva ovratnika in zavihkov na rokavih. Profesorjem je bila dodeljena »Kornblumenblau« ali plavičasto modra barva.

»Učiteljica ne bodi modna dama ...«

Ko govorimo o oblačilnem videzu učiteljev, so stvari dokaj jasne in enostavne. Učitelja nekdanjih dni si spoznal po urejeni moški obleki, ki je bila navadno temne barve, z belo srajco ali ovratnikom, okrasno rutico, metuljčkom, kasneje kravato. Nosil naj bi lepo zloščene čevlje, na glavi pa pokrivalo, največkrat klobuk, za slovesne priložnosti tudi cilinder oziroma polcilinder in lično sprehajalno palico v roki. K podobi učitelja je nekako prevladujoče vsaj do leta 1920 sodila tudi brada in/ali brki. Kaj pa se je zgodilo, ko so v šolski svet vstopile ženske? Najbrž lahko hitro pomislimo na to, da je postalo modno polje veliko bolj razgibano in pestro. Sprva je učiteljski poklic

pripadal le moškim, ženske učiteljice so bile le redovnice, ki so poučevale dekleta v samostanskih šolah. Redovnicam je pravila oblačenja predpisoval njihov red. Laičnih učiteljic je bilo še v drugi polovici 19. stoletja malo, največkrat so bile to žene učiteljev in so poučevale ročna dela. Večje spremembe v šolstvu so nastale po tretjem avstrijskem šolskem zakonu, leta 1869, ko je učiteljski poklic začel postajati tudi poklic prvih izobraženih žensk. Učiteljica ni bila pomembna le v ožjem pedagoškem smislu, pač pa je imela s svojo zunanjo podobo vpliv na širše javno življenje na eni strani in še posebej na vzgojo mladega rodu na drugi. Zato so se v njeni obleki morale odražati visoke moralne norme. Okrog leta 1900 so bila oblačila učiteljic večinoma črno-bela, veljale so stroge linije, visoko zapete (bele) bluze z dolgimi rokavi in do tal segajoča krila. Naslednja desetletja so zrahljala to togost. V oblačilih je bilo več sproščenosti, individualnosti in svetlih barv. Živo nam o pomenu obleke priča ohranjeno pismo ene od učiteljic iz leta 1916: »Šivam obleko za praznik, ker moram iti za procesijo. Se zahteva od učiteljic, da so v procesiji in primerno oblečene. »Tavsakdanje« obleke niso dovolj dobre za te purgerje in potrebno je sešiti nekaj po zadnji modi.« V pedagoškem časopisju zasledimo

vedno več pritožb nad nekaterimi »modernimi učiteljicami« njihovo nečimrnostjo in ličenjem, kar seveda za učiteljice ni bilo primerno. Krila so se okrog leta 1925 skrajšala na najkrajšo dolžino do takrat, nekje na dolžino meč. V oblačilno podobo učiteljic je moral poseči celo takratni prosvetni minister v Kraljevini Jugoslaviji, ki je leta 1925 izdal posebno naredbo o tem »kako naj se oblačijo učiteljice v šoli in izven nje«. Uredba je predvsem opozarjala na dostojnost oblačil, ki ustrezajo pomembnosti njihovega poklica in njihovega vzgojnega vpliva. Kljub opozorilom, je šel širši družbeni razvoj, skupaj z modnimi tokovi, svojo pot – in učiteljice so mu sledile.

Kdo bi si mislil, da bo učiteljica prišla v šolo v kavbojkah?

Po drugi svetovni vojni je prišel nov čas. Tudi z razvojem tekstilne industrije je v oblačilnem videzu pedagoškega kadra postopoma prihajalo do vidnejših sprememb. Za posamezne učiteljice in učitelje je še veljalo, da so v šolo prihajali klasično urejeni, nekateri so pri svojem delu nosili haljo. Še dolgo pa ni veljalo za primerno, da bi učiteljica pri pouku nosila hlače, dopustno je bilo le ob športnih dnevih. O tem, da bodo učiteljice kdaj v šoli nosile

kavbojke – hlače iz džinsa, pa si tiste učiteljice, ki na nas zrejo iz starih fotografij, niti v sanjah niso mogle misliti. Sodobni čas tudi pri izbiri osebnega videza učitelja in učiteljice dopušča osebno izbiro. Ob brskanju po zgodovinski podobi oblačilnega videza v pedagoškem poklicu, je vendarle očitno, da se je pri oblikovanju pomena učiteljskega poklica v družbi, poleg znanja in strokovnosti, kot vezni element pojavljala tudi zunanja podoba in obleka posameznega učitelja ali učiteljice. Je morda droben razmislek o tem primeren tudi za sodobno šolstvo?

Oblačilni videz učiteljstva na starih fotografijah

Podobe šolstva od druge polovice 19. stoletja naprej nam prav posebej slikovito predstavljajo stare fotografije. Kar ne moremo se nagledati zanimivih podob učiteljic in učiteljev: tistih, mestnih, ki so s svojimi uglajenimi, 'finimi' oblekami in z razkošnimi klobuki jasno pričale o pomembni vlogi v družbi, do skromnejših

podeželskih podob učiteljev in učiteljic, katerih hrepeneči pogledi dajo slutiti, da si želijo boljše prihodnosti, ne le zase, pač pa

tudi za svoje učence. Zgodb je veliko, toliko kot je učiteljev in učiteljic. Nekaj smo jih v Slovenskem šolskem muzeju predstavili na

razstavi o oblačilnem videzu učiteljev in učencev skozi čas, še obširneje smo obravnavano vsebino raziskali v posebni številki muzejske revije Šolska kronika (2011, št. 3), posebej slikovito pa prikazali s koledarjem za leto 2013, ki je še na voljo v muzejski trgovini. Veseli bi bili še vsake nove zgodbe, predmeta, obleke, fotografije, ki bi pomagala dopolnjevati široko področje zgodovine slovenskega šolstva.

Literatura

- Učiteljski tovariš, 1864, str. 193; 1906, str. 233; 1909, str. 3.
Popotnik 1909, str. 140.
Slovenski učitelj, 1926, str. 127.
Iz prepisa pisma učiteljice Zefi Rozman, Suhor (v Beli krajini), 21. junij 1916. Prepis hrani A. Dvoršak, Ljubljana.
Zbirka važnejših novih naredb in odredb, 19. zvezek. Ljubljana, 1940, str. 20–21.
Šolska kronika: revija za zgodovino šolstva in vzgoje. Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 20/3, 2011.